

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ В СТРУКТУРІ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Постановка проблеми. Інформаційна культура людини в сучасному суспільстві може бути представлена як порівняно цілісна підсистема загальної культури людини. Вона включає в себе культуру мислення, поведінки, спілкування, діяльності, співробітництва та взаємин в інформаційній сфері, використання можливостей телекомунікацій для міжособистісної та колективної взаємодії, компетентність і вільну орієнтацію у сфері інформаційних технологій, гнучкість і адаптивність мислення, знання і виконання основних правових норм регулювання інформаційних відносин.

Виклад основного матеріалу. Для неї є характерним прийняття на особистісному рівні гуманістичної цінності інформаційної діяльності людини, етична поведінка у сфері інформаційних відносин, усвідомлення відповідальності за дії, що здійснюються за допомогою ІКТ. Інформаційна культура людини включає в себе як практичне вміння використовувати методи, технології та засоби інформатизації, так і вміння передбачати і контролювати наслідки їх використання.

Все це виразно впливає на розвиток соціальних структур, необхідних для активізації інформаційних ресурсів суспільства – перш за все, інститутів освіти та сім'ї. Низький рівень розвитку даних інститутів, недооцінка впливу людського фактору в процесі інформатизації породжує безліч проблем у правильному використанні інформації. Виникає навіть не проблема достовірності інформації, а проблема її моральності та коректного використання. Інформація представляє собою колосальний ресурс для особистісного формування, а також для маніпулювання, управління як людством в цілому, так і кожним індивідом окремо.

Найбільш схильні до впливу будь-якої інформації люди, у яких ще не повністю сформувалося критичне мислення, які ще не мають чітких моральних і ціннісних установок, у яких відсутній багатий життєвий досвід. А це якраз верства населення, що найактивніше навчається: діти, підлітки та юнацтво. Саме вони і є основними споживачами інформації через освіту, засоби масової інформації, Internet.

Інформатизація освіти надає можливість індивідуального розвитку, враховуючи персональні потреби та можливості людей, підпорядковуючи взаємодію з засобами ІКТ вимогам користувача. Кожен може визначити час роботи, спрямованість навчального матеріалу та зміст роботи, інтенсивність учбового навантаження.

Але в той же час можливості до активної, повноцінної соціальної взаємодії, а, отже, і наступної соціальної адаптації різко знижуються. Переведення людини з площини "суб'єкт-суб'єктного" спілкування в площину спілкування "людина-машина", робить взаємодію "людина-людина" опосередкованою через персональний комп'ютер. Відбувається згортання соціальних контактів, зводиться до мінімуму або усікається міжособистісне спілкування, скорочується практика соціальної взаємодії, розвивається в крайніх формах індивідуалізм.

Людина не тільки не розвиває навички живого діалогічного спілкування, але втрачає вже наявні без реальної щоденної практики. Словниковий запас завзятих споживачів послуг ІКТ більш обмежений, ніж у їх однолітків. До того ж він є значно спеціалізованим і має сленговий характер, сильно відрізняючись як від літературного, так і від живого мовлення. А не розвиваючи діяльно мову, як орган об'єктивації мислення, людина не здатна функціонально розвивати і саме мислення.

У багатьох випадках бездумне й надмірне використання засобів ІКТ може виробити формальне, безініціативне ставлення до діяльності, сприяючи формуванню шаблонного мислення.

Такі популярні в сучасному навчанні види робіт, як робота над проектом, індивідуальні наукові завдання, а вже тим паче реферати закачуються з мережі, курсові та дипломні роботи компонуються з декількох десятків подібних робіт. Навіть результати дослідницьких робіт, як правило, вишуковуються там же. Емпіричний шлях вивчення навколишньої дійсності представляється дуже витратним, а тому часто відкидається учнями, так як принцип економії сил властивий всьому живому. Це жодним чином не сприяє осмисленню навчального матеріалу і засвоєнню знань.

Така форма навчання зводиться не до отримання знань, а до навичок відбору та вмілого оперування інформацією, що негативно відбивається на результатах навчання. До того ж звичка до некоректного використання чужої інтелектуальної праці без посилання на автора, а по суті привласнення чужих надбань, зараз стає все більш поширеною і не викликає докорів сумління, будучи практично нормою для студентів. Це формує низький моральний рівень особистості. З опитаних 75 студентів тільки двоє визнали цей спосіб роботи неправильним і недостойним, визначили його, як неприйнятний для себе особисто. Надзвичайний жаль викликає те, що це студенти педагогічного ВНЗ, покликані по закінченню університету вчити правильно навчатися інших, прищеплювати їм моральні принципи пізнання. Не можна забувати і про те, що надмірне, не завжди виправдане й ефективно застосування більшості засобів ІКТ часто негативно відбивається на фізичному і психічному здоров'ї всіх учасників освітнього процесу.

Миготіння різноманітної і різнопланової, часто суперечливої,

малозначимої для особистісного зростання інформації в мережі Internet, TV, радіо, зовнішньої реклами, газетах, журналах, книгах, у спілкуванні перенасичує оперативну пам'ять і не дозволяє ефективно структурувати і оцінювати потрібну пізнавальну інформацію, якісно зберігати її і переводити в довгострокову пам'ять, створюючи тим самим гальмування всіх когнітивних процесів. Пам'ять людини має одночасно і безмежні і дуже обмежені можливості. Головне, правильно її використовувати. Дбайливе ставлення до пам'яті, як до основи всіх когнітивних процесів, дає унікальні результати, багаторазово підвищуючи ефективність навчання. Навантажуючи пам'ять зайвою інформацією, засмічуючи її або, навпаки, перекладаючи процеси запам'ятовування інформації цілком на комп'ютер, підміняючи роботу мозку машиною, ми вбиваємо людський потенціал, гальмуємо розвиток і вдосконалення людини, як біологічної істоти, що динамічно розвивається. Тим самим ми забираємо у неї надію на перехід до більш високого рівня свідомості, сповільнюємо біологічну еволюцію, а отже, й соціальну.

Середньостатистична людина може якісно сприймати, утримувати в пам'яті п'ять-сім об'єктів і оперувати п'ятьма-сімома мисленевими категоріями. Робота ж з великими обсягами інформації в мережі Internet вимагає сприйняття невинної заміни однієї на іншу інформації різного характеру, типу, включаючи такі, які щомиті вискакують та спливають по контуру екрана або перекривають екран рекламно-інформаційними вікнами-спамми, одночасно демонструють різнопланову інформацію. Людський мозок відволікається від одних типів інформації, щоб устежити за іншими, не встигаючи її аналізувати, вже отримує наступну партію візуальної інформації іншого роду. В результаті швидкої зміни візуальної інформації, яку людина намагається постійно утримувати, виникає психічна перенапруга. Крім того, від швидкого миготіння зображень на екрані, значно збільшується навантаження на зоровий нерв, знижується акомодация зорового нерва, з часом відбувається порушення функції периферичного зору.

Колосальний надлишок зайвої інформації на Internet-форумах, в електронних довідниках, енциклопедіях, Internet-порталах відволікає від дійсно необхідної, значущої, знижує поріг аналітичного сприйняття інформації взагалі, знижує ймовірність об'єктивної оцінки як своїх, так і чужих думок і дій. Будь-яка інформація починає сприйматися поверхово, без глибокого критичного осмислення, без реального вміння, та й бажання проникати в сутність, складність процесів і явищ об'єктивного світу.

Інтенсивніше розвивається практично-дійове мислення, при якому завдання відображення дійсності вирішується безпосередньо в процесі діяльності, та наочно-образне мислення, що характеризується опорою на

уявлення і образи. Але саме останнє, здійснюване за допомогою логічних операцій і понять на основі словесних конструкт, є вищою формою людського мислення, і його якісний розвиток є однією з головних завдань освіти.

Перенасичення, надлишок інформації є досить небезпечним. Так як необхідна для повноцінного особистісного розвитку і задоволення особистих освітніх потреб інформація в сучасному інформаційному полі становить мізерно малу частку, кожна людина змушена щоденно сприймати величезний обсяг інформації, задля того щоб в ній знайти і засвоїти потрібну. Люди звикають до величезного потоку інформації, і з її зменшенням починають відчувати інформаційний голод, кидаючись на будь-яку, нехай навіть непотрібну, негативну, неякісну інформацію – домисли, плітки, відверту маячню, тільки б заповнити порожнечу.

З психологічної точки зору інформаційний голод може розглядатися, як шлях до інформаційної залежності, що набуває рис, подібних до наркоманії, де наркотиком виступає інформація, яка є необхідною "залежному" у все зростаючих дозах. Інформація в цьому випадку стає самоціллю і перестає виконувати освітню функцію.

Все що оточує людину, несе певну інформацію, яким-небудь чином на неї впливає. Цілеспрямоване насичення інформацією різного толку навколишньої реальності несе в собі виховну та освітню функції. Цей вплив може мати як позитивний, так і гостро негативний характер. Дуже часто під інформатизацією освіти мається на увазі впровадження інформаційних та комунікаційних технологій тільки в навчальний процес. І хоча це, насправді, найважливіший, визначальний напрямок інформатизації освіти, не можна забувати, що останнє розуміється як *цілісний інтегративний процес формування та розвитку особистості всіма доступними засобами*, в тому числі і позанавчальними.

І тут величезну соціокультурну, освітню роль відіграють ЗМІ і, головним чином, телебачення, як одна з найбільш поширених інформаційних технологій. Отримувана за допомогою ЗМІ інформація – завжди є соціально значущою. Саме цей тип інформації обумовлює основні характеристики і спрямованість особистості.

Телебачення дозволяє значно розширити кругозір людини, пропонує колосальний обсяг інформації про світ, про всілякі події та явища як у природі, так і в соціумі. Воно надає можливість при низькій почуттєвій насиченості життя частково компенсувати емоційний голод шляхом співпереживання героям фільмів і телепрограм, даючи можливість переосмислення чужого життєвого досвіду та вироблення своїх програм поведінки і взаємин, доповнюючи особисті навички соціальної взаємодії.

Телебачення, пропагуючи ті чи інші напрямки в молодіжних рухах,

активно сприяє зародженню та формуванню відповідних субкультур, прищеплюючи певні смаки і життєві установки, формуючи ціннісні орієнтири підростаючого покоління, виконуючи ідеологічну і виховну функції.

Величезна кількість освітніх каналів і телепрограм у всьому світі є яскравим прикладом практичної інформатизації освіти. Завдяки телебаченню, з'являється можливість транслювати лекції для широкої аудиторії з метою підвищення зацікавленості освітнім процесом і задоволення індивідуальних пізнавальних потреб особистості, що відповідають колу її інтересів, захоплень, пристрастей. Це сприяє підвищенню загального рівня розвитку даної аудиторії, розширення горизонтів пізнання чималої групи населення, надає рівні можливості доступу до інформації представниками всіх соціальних верств.

Телебачення визначає і формує стандарти буття і еталони мистецтва, зразки поведінки, які сприймаються людиною, як норми життя, культури і моралі. Та нажаль, часто ці стандарти дуже сумнівної якості. Елементи масової культури нерідко ображають освіченого потенційного споживача своїм низьким рівнем, нав'язливо стверджують примітивний смак. Саме вони формують суспільну свідомість, сучасні стандарти мовлення, ставлення до різних подій, використовуючи певний підбір інформації, що є вигідною для замовника.

Телебачення допомагає людині визначитися у своїх пріоритетах, переслідуючи чийсь, частіше за все, комерційні або ідеологічні цілі. Перенасичення телебачення інформацією негативного та агресивного характеру несе в собі велику загрозу для виховання у людини індіферентного сприйняття болю, трагедії, смерті. Величезна кількість детективних серіалів, блокбастерів, фільмів жахів, мультфільмів, в яких головні герої безжально воюють один з одним, занижує поріг моральної заборони на агресивну поведінку. Ідеалізація, створення позитивного образу негативного героя сприяє формуванню аморальних норм поведінки, спотворює світобачення.

Буквально вся інформаційне середовище щільно насичене інформацією кримінального характеру. Передовиці журналів, газет, програми новин розповідають, перш за все, про події подібного роду. В ефірі радіо та TV, телефонних рингтонів звучить у величезній кількості так званий "блатний шансон". Кримінальний жаргон з фільмів перекочує в живу мову звичайних людей, що не мають жодного відношення до кримінального світу. Кількість статей, книг, кінофільмів з кримінально-міліцейською тематикою, жорстокими розбірками, насильством, натуралістичним показом понівечених тіл "зашкалює" і значно перевищує кількість творів з позитивною спрямованістю, які показують приклади людської поведінки, що

надихають, формують високі етичні ідеали, виховують почуття справедливості, моральності, гуманізму, що позитивно впливають на становлення особистості.

Створюється враження, що в суспільстві за допомогою ЗМІ формується кримінально спрямована субкультура, яка ось-ось перетвориться на масову. А рівень самої масової культури знижується цілеспрямовано.

Найчастіше використовується для цього чинник напівправди, підміни понять. Так, використання в музичних кліпах красивої, яскравої картинки, елементів еротики, дівчат з приголомшливою зовнішністю створює повне враження гарного, якісного музичного продукту, що претендує на статус високого мистецтва. При цьому на другий план відходять і примітивна мелодія, що за часту є повним або напівплагіатом і заснована на ритмі та трьох-чотирьох нотах, і тривіальна рима, і абсолютно банальний зміст. Головне те, що, в цілому, весь кліп, сприймається глядачем досить позитивно, як такий собі взірць культури, що, однак, насправді не впливає на підвищення якості загального соціокультурного рівня.

Та ж інформаційна стратегія застосовується і по відношенню до пізнавального сектора ЗМІ. Довкола наукові програми, засновані на напівістині, на припущеннях, на містиці, на псевдонаукових теоріях типу праць Е. фон Денікена, хоча і піднімають найцікавіші для людства питання, насправді відводять глядача від істинно наукового підходу до подій і явищ, фактів, пропагують лженауки і ведуть до розчарування в самому процесі пізнання. Відкритість, доступність будь-якої інформації не повинна припускати її агресивного нав'язування кожному споживачеві.

Тим часом завжди важливо пам'ятати, що інформатизація освіти не є самоціллю. Вона спрямована на людину і служить для як найповнішого і найглибшого задоволення різних людських потреб. Тільки врахування всіх взаємопов'язаних начал людини (фізичного, психічного, соціального) в умовах широкої інформатизації суспільства розширює потенціал її всебічного розвитку, використовуючи надані інформатизацією нові можливості.

Стихійна ж інформатизація без урахування специфіки антропологічних начал може призвести до важко передбачуваних негативних соціальних наслідків. Потрібно постійно пам'ятати, що машина є доповнення до людини, а не людина до машини. Машина є продуктом інтелектуальної діяльності людини, що веде до оптимізації та підвищення її рівня. Тут людина виступає одночасно і засобом, і метою прогресу.

Суб'єкт, що зайнятий пізнавальною діяльністю, повинен стояти в центрі процесу інформатизації освіти, що враховує його бажання, потреби і можливості, задатки, інтереси. Ряд пріоритетних напрямків втілення в життя стратегії інформатизації освіти в контексті глобальних освітніх тенденцій

має чітко виражену антропологічну спрямованість. Глибоке вивчення антропологічних факторів створює можливості для перегляду технократичного характеру освіти і знаходження балансу з гуманітарним підходом до неї. Антропологія фокусує свою увагу, з одного боку, на біологічній і культурній диференціації різних груп людей, з іншого, – на тих інтеграційних рисах, які дозволяють представити людство як єдине ціле.

Висновки. У результаті реалізації антропологічної стратегії розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в системі освіти дані процеси багаторазово підсилюють і якісно змінюють методологічні підходи до освіти. З одного боку, глобальна інформатизація спрямована на універсалізацію освіти в усьому світі, на доступність освітніх програм, на масовий характер освіти і її безперервність, як нову якість, на важливості освіти для суспільних очікувань і норм, на формування універсальності загальнолюдської картини світу.

З іншого боку, інформатизація спрямована на формування розуміння значущості освіти для кожного індивіда, на зростаючі можливості особистісно орієнтованих індивідуальних освітніх програм, на активне освоєння людиною методів і способів пізнавальної діяльності, на адаптацію освітнього процесу до запитів і потреб особистості учня, на забезпечення можливостей її саморозкриття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антропологічний вимір якості сучасної вищої освіти: проблеми методології, досвід, рецепції: моногр. / авт. кол. за заг. ред. І.П.Аносова, Т.С.Троїцької. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2010. - 488 с.
2. Жугастрова О.В. Освіта в інформаційному суспільстві / О.В.Жугастрова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2010. - №4. – С.52-53.
3. Лунячек В.Е. Інформатизація управління освітою в Україні: тенденції в контексті глобального розвитку / В.Е.Лунячек // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2010. - №3. – С.43-47.
4. Огурцов А.П. Педагогическая антропология: поиски и перспективы / А.П.Огурцов // Человек. – 2002. - №1. – С.34-38.

АНОТАЦІЯ

Татарінова С.О., Левчук В.В. Проблеми інформатизації освіти в структурі антропологічного підходу. В статті піднімаються проблеми інформатизації освіти та місця людини в цьому процесі. Розглянуто як позитивні так і негативні чинники інформаційного впливу на становлення людини. Простежено зміну уявлень про інформатизацію та визначено місце і сутність інформації в сучасному соціумі.

Ключові слова. Суспільство, людина, особистість, антропологія, інформація, інформатизація, медіатизація, комп'ютеризація,

інтелектуалізація, ІКТ, вплив, розвиток, становлення, культура, виховання, навчання.

АННОТАЦИЯ

Татарина С.А., Левчук В.В. Проблемы информатизации образования в структуре антропологического подхода. В статье рассматриваются проблемы информатизации образования и места человека в этом процессе. Рассмотрены как положительные так и отрицательные факторы информационного влияния на становление человека. Прослежено изменение представлений об информатизации и определено место и сущность информации в современном социуме.

Ключевые слова. *Общество, человек, личность, антропология, информация, информатизация, медиатизация, компьютеризация, интелектуализация, ИКТ, влияние, развитие, становление, культура, воспитание, обучение.*

SUMMARY

Tatarinova S.A., Levchuk V.V. Problems of informatization of education in the structure of the anthropological approach. The article raises issues of informatization of education and place of a man in this process. Both the positive and negative factors of informational influence on the development of a man are considered. Change of ideas about informatization and the place and substance of information in modern society are traced.

Key words. *Society, people, person, anthropology, information, information, mediatization, computerization, intelligence, ICT, influence, development, formation, culture, education, education.*